

زلزله در «رمان جمعی»

ناداستان «رودخانه ماهی و نهنگ» روایت دراماتیک حضور جهادی طلاب در حادثه زلزله کرمانشاه است

گذاشته‌اند، رنگ و بوی داستانی و دراماتیک می‌بخشد و اثر ادبی خواندنی خلق می‌کند. کتاب «رودخانه ماهی و نهنگ» به قلم حمید بابایی که روایتی دراماتیک از حضور جهادی طلاب در حادثه زلزله کرمانشاه است، نمونه‌ای شاخص و قابل بررسی در این زمینه محسوب می‌شود.

۲ رکن اساسی رمان - مستند

دلایل اصلی ورود به این شیوه تجربه‌نگاری ۲ رکن اساسی است. اول آنکه پژوهش‌های کتابخانه‌ای صرفاً نظری، هر چند جایگاه و ضرورتی خاص دارند اما به تنهایی نمی‌توانند ابعاد مختلف موضوعات کاربردی را در صحنه عمل بکاوند. بخش قابل توجهی از یافته‌های پژوهشی در حوزه‌های عملیاتی و اجرایی در گروه اقدام پژوهشی با مطالعات موردی و از این دست تحقیقات است که تجربیات و مشاهدات و گفت‌وگوها و... را از کان مطالعه خود قرار می‌دهند. دوم آنکه نتایج و یافته‌های حاصل از مطالعات موردی و تجربه‌نگاری‌های تبلیغی می‌تواند در قالب آکادمیک و به صورت مقالات و گزارش‌های پژوهش و کتاب و... ارائه شود.

است - عناوین مختلفی اطلاق می‌شود که یکی از آنها، «ناداستان» به حساب می‌آید؛ بیان داستانی رویدادهای واقعی که در آن، نویسنده یا کمک‌گرفتن از عناصر داستانی به مجموعه تحقیقات و پژوهش‌های میدانی یا کتابخانه‌ای خود یا منابعی که دیگر محققان در اختیارش

روایت دراماتیک حوادث واقعی، بخشی از حوزه روایت‌گری در دنیای نویسندگی است که برخی از اهالی قلم در این بخش تجربه‌آزمایی کرده و در مواردی آثار ادبی درخشانی از خود به یادگار گذاشته‌اند. البته امروزه به این شیوه روایت‌گری - که تلفیقی از داستان و واقعیت

ترکیب تخیل و واقعیت

کتاب «رودخانه ماهی و نهنگ» روایتی است دراماتیک از حضور طلاب جهادی مدرسه علمیه حضرت بقیه‌الله‌الاعظم تهران در حادثه زلزله سال ۱۳۹۶ کرمانشاه. این روایت با الهام از سبک مستندنگاری‌های خانم سوتلانا الکسویچ نگاشته شده که ژانر «مان جمعی» یا «رمان - مستند» نامیده می‌شود. در این سبک از روایت، مجموعه خاطرات و گفت‌وگوها و مشاهدات و اسنادی که نویسنده جمع‌آوری کرده در قالب یک خط سیر دراماتیک روایت می‌شود و واقعیت و خیال درهم می‌آمیزد. خانم الکسویچ با آثاری که در این ژانر نوشت جایزه نوبل ادبی را برای آثار غیرداستانی برنده شد. روایت حاضر البته تفاوت‌های مهمی با سبک خانم الکسویچ دارد و نویسنده سعی کرده به مولفه‌های داستان پایبند بماند و اسناد واقعی را در متن داستان و به مثابه جزئی از آن روایت کند. این نوع روایت ادبی که شاید بتوان آن را با ژانر «مستند داستانی» در سینما مقایسه کرد، جزو نخستین نمونه‌هایی است که تولیدکنندگان آثار داخلی تالیف و عرضه کرده‌اند.

خلق شخصیت‌های داستانی برای بیان واقعیت

کتاب «رودخانه ماهی و نهنگ» در ۱۵ فصل تنظیم شده که در فصول اول، ماجراها شروع دراماتیک و داستانی دارند و کاراکتر اصلی اثر ساخته و پرداخته و شخصیت‌پردازی‌های آن به شکل ملموس صورت می‌گیرد. ماجراهای اثر از آنجا آغاز می‌شود که در روزهای نخست حادثه زلزله کرمانشاه در سال ۱۳۹۶، مرد جوانی به نام غلام که آخرین روزهای خدمت سربازی خود را در پادگانی در آن حوالی سپری می‌کند، همراه گروهی از پرسنل پادگان برای کمک‌رسانی به زلزله‌زده‌ها عازم مناطق زلزله‌زده می‌شود و اتفاقاً به روستایی اعزام می‌شود که زادگاه خودش هم هست؛ روستای «تپه عظیمه» که در اطراف کرمانشاه قرار دارد. در سوی دیگر ماجرا، گروهی از طلاب یک مدرسه دینی از تهران برای کمک‌رسانی به زلزله‌زده‌ها و تعمیر و ساخت بناهای تخریب‌شده بر اثر زلزله عازم این مناطق می‌شوند. در میان این طلاب جوان، یک معلم نویسنده هم قرار دارد که تصمیم دارد مشاهدات خود از مناطق زلزله‌زده و نحوه کمک‌رسانی در این مناطق را در قالب یک اثر، مکتوب کند. تلاقی این شخصیت‌ها با واقعیت‌های میدانی در صحنه و نقل‌خاطراتی از طلاب جهادی که در مناطق زلزله‌زده حضور دارند، چارچوب اصلی کتاب «رودخانه ماهی و نهنگ» را تشکیل می‌دهد و مخاطب با مطالعه این اثر با نحوه کمک‌رسانی در مناطق زلزله‌زده و حضور طلاب جهادی مدرسه علمیه حضرت بقیه‌الله‌الاعظم تهران در حادثه زلزله کرمانشاه به شکل ملموس آشنا می‌شود.

تعهد نویسنده به مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی درام

یکی از شیوه‌های بسیار مؤثر برای رساندن آثار مطالعات و تحقیقات به مخاطبان عام، عرضه آنها در قالبی جذاب و عامیانه‌تر است. این شیوه البته بعضاً از سوی پژوهشگران آکادمیک نیز دنبال شده و آنها علاوه بر آثار تخصصی به نگارش روایت‌های ژورنالیستی یا ادبی از تحقیقات خود نیز اقدام کرده‌اند که بیشتر در حوزه‌های مطالعات اجتماعی نمود دارد. نگارش در قالب دراماتیک، اما از آنجا که باید به مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی درام متعهد باشد و شخصیت‌پردازی و خط سیر روایت را به‌نجوی حرفه‌ای و هنرمندانه پیش ببرد، گاه با بیان علمی یافته‌ها و ارائه تمام و کمال آنها در تعارض قرار می‌گیرد. روایت ادبی به‌معنای تضمین عرضه هر آنچه در گزارش تخصصی و آکادمیک پژوهش می‌آید نیست و حتی به‌دلیل جولان تخیل و تلفیق با داستان‌پردازی در بردارنده اطلاعاتی خیالی نیز خواهد بود. اما سعی نویسنده در این نوع ارائه مطالعات موردی آن است که لب مطالب و اهم یافته‌ها در چارچوب روایت دراماتیک گنجانده شود و تا حد امکان اطلاعات مستند یا برگرفته از اسناد در قالب روایت نهایی مشخص و قابل تمایز باشند.

بریده‌ای از کتاب
«رودخانه ماهی و نهنگ»
تو حاج آقای ما را
نمی‌شناسی
تعدادی از اهالی دور ماشین
و روحانی‌ها حلقه زده بودند.
هر یک خواسته‌های داشتند.
روحانی مسن هم دستش را
روی چشم گذاشته بود و دائم
می‌گفت: «به چشم... من قول
می‌دم... چشم درست می‌شه
ان شاء الله... باشه، حواسم به
این هم هست...» غلام از حلقه
اهالی و ماشین‌ها فاصله گرفته
و همان نزدیکی نشسته بود.
روی خرابه‌های یکی از خانه‌ها
غمگین بود و داشت فکر
می‌کرد با لاخیره کی دوباره
روستای پشیمان سر و سامان
می‌گیرد که روحانی جوان به
او نزدیک شد و گفت: «جازه
هست؟» غلام به تأیید
سرتکان داد. روحانی چند تا
پازه اجرز را بانوک نعلینش به هم
نزدیک کرد و نشست روی آنها
و گفت: «تو خواسته‌های نداری؟»
غلام نگاهش به او انداخت و
گفت: «فقط خواهش می‌کنم
به این مردم قول الکی نندید.
ما از این حرفا زیاد شنیدیم.»
روحانی لیخند زد و گفت: «تو
حاج آقای ما را نمی‌شناسی
پسر خوبیا همین امشب براتون
چادر و کمک می‌آدمشک نکن.»
(صفحه ۱۴۰)
کتاب رودخانه ماهی و نهنگ
به قلم حمید بابایی، در قطع
رقعی، ۲۲۶ صفحه، شمارگان
۱۲۵۰ نسخه و قیمت ۵۵ هزار
تومان از سوی انتشارات
سوره مهر به سفارش
پژوهشکده تبلیغ
و مطالعات اسلامی
بافعالعلوم (ع) به زیور
طبع آراسته شده است.